

Ако ме питате какво ме е поддържало през всичките тези години в чужбина, сред хора, чийто език не разбирам и чийто отношение към мен почти винаги е било враждебно, това са думите: "Аз съм с вас през всички дни до свършека на света."

из Африка. Но когато се раждат децата, тя остава с тях в Англия. Дори до далечна Африка обаче стигат коментари, че Ливингстон не обръща внимание на семейството си и все повече навлиза в центъра на континента, вероятно защото иска да живее далеч от жена си. Когато чува това, той моли съпругата си да дойде при него. Тя идва, но скоро се разболява и умира. Тогава този човек, бил толкова често очи в очи със смъртта, пада духом. Плаче като дете. Погребва жена си под голям баобаб. И признава, че за първи път му се иска да умре.

В началото е молил Бога: "Не ме оставяй, не ме посрамявай". Сега, изпълнен със скръб, възкликва: "Аз съм изоставен!"

Нарушено ли е "словото на честта?"
Като че ли да.

И единайсет години по-късно също изглежда изоставен. Той е сам в центъра

на Черния континент - отдалечена местност, близо до село Читамбо. Продължава изследванията си. Болен, обезсилен, краката му са покрити с язви... С него са трима носачи, също изнемощели. Те разпъват палатката и на смени дежурят до болния. На сутринта поредният дежурен заспива. Когато се събужда, вижда Ливингстън, коленичил пред отворената Библия. След малко разбира, че е мъртъв. Умрял е в самота. До него няма нито един приятел, който да го подкрепи в последния му час.

Нарушено ли е "словото на честта"? Така изглежда. Но само изглежда. Всеки, който чете внимателно дневника на Ливингстън, разбира, че обещанието: "Аз съм с вас през всички дни до свършека

на света" никога не е било нарушено. Съзнанието за обещаното присъствие на Иисус е единствената утеха на мисионера, когато стои до леглото на умиращата си съпруга. Обещаното Божие присъствие му дава мъжество да носи бремето си докрая, до самата смърт. През последните минути на живота си Ливингстън общува със своя Господ. Ето какво е записал в края на своя дневник: "Той, Бог, ще изпълни думата Си, пълна с истина и милост. В това няма съмнение."

И коленичил при последния си дъх, Ливингстън е свидетелство за това, че Господ е спазил Своето свято обещание.

А. Борисов

Този релефен камък (вж. изображението на 21 стр.) от VIII в. пр. Хр. е намерен в Корсабад и се смята, че на него е изобразен Гилгамеш. Той е най-известният от древните месопотамски герои и е цар на Урук в Южна Месопотамия. Неговата история е позната от Гилгамешкия поетически епос, но няма исторически доказателства за делата му. Гилгамеш е описан като полубог, получовек, велик строител, воин и голям мъдрец. Въпреки че не е споменат в Библията, според автора на този текст Гилгамеш може да се отъждестви с Нимрод:

"Хус роди и Нимрод. Той пръв стана силен на земята. Той беше голям ловец пред Господа; затова се казва: като Нимрод, голям ловец пред Господа. Първо той царува над Вавилон, Ерех, Акад и Халне, в Сенаарската земя. От тази земя излезе и отиде в Асирия, и съгради Ниневия, Роовот-Ир, Халах и

Ресен между Ниневия и Халах (който е големият град)" (Бит. 10:8-10). Мнозина мислят, че това е положително свидетелство за Нимрод. Но е точно обратното! Преди всичко нека се върнем малко назад в историята.

Културните връзки в древния Близък изток

Когато в Битие 10 гл. се дават родословията след потопа, се казва, че синовете на Хам са: Хус, Мицраим, Фут и Ханан. От Мицраим произлизат египтяните. Ясно е кои са хана-

Кой е

Вавилонската версия на историята за Потопа е разказана в XI-та плочка на епоса за Гилгамеш. Почти 200 стиха от дванадесетте глинени плочки са написани с клинообразно писмо. Епосът има няколко версии, датирани през VII в. пр. Христа.

е човек, който се бунтува. Като се прибави „н“ пред „м“, се получава инфинитивната конструкция нимрод и вече означава бунтуващият се. Така Нимрод може изобщо да не е собствено име. То повече прилича на подигравателно название за човек или система, които олицетворяват пример за бунт срещу Създателя, единствения истинен Бог. Бунтът започва скоро след потопа, когато цивилизацията се възстановяват. Тогава този човек се прочува.

анците. Никой не е сигурен къде се е заселил Фут, но за Хус се знае - в Сенаарската земя, за която повечето учени смятат, че е Шумер. Там след потопа се развива първата цивилизация. Синовете на Сим - семитите също се смесват в някаква степен с шумерите.

Освен библейския разказ за сътворението и потопа съществуват подобни истории в близките култури, които са ни известни от намерените при разкопки глинени плочки. Там се предава една малко по-различна версия. Първото царство след потопа според небиблейската версия е Киш и това име се споменава често. Посочва се, че един от първите шумерски царе след потопа казва: "Тогава царството слезе от небето в Киш." Предполага се, че шумерският Киш, първият след потопа град в Месопотамия, е назван в чест на познатия ни от Библията Хус. Еврейското име Хус много по-късно се пренася в днешна Етиопия - след като започва миграцията от Месопотамия.

Шумерите много рано развиват своята религиозно-политическа държава, която натоварва гражданите с извънредно много задължения (изключение са управляващите, които сами представляват закона). Тази система оказва влияние върху древния Близък изток в продължение на повече от 3000 години. Други култури също следват шумерската система, станала основа за гръцкото и римското управление - Акад, Вавилон, Асирия и Персия. Шумерите водят началото си от Хус и играят важна роля в човешката история и в Библията.

От Битие 10:8-11 научаваме, че Нимрод основава царство. Следователно бихме очаквали да открием и в литературата на древния Близък изток образа на такъв човек-пример, когото хората биха последвали. И наистина го има. Освен шумерите за него пишат вавилонците, асирийците и хетейците. Глинени плочки с това име са открити дори в Палестина. Той несъмнено е бил най-известният герой в древния Близък изток. Името му е Гилгамеш.

Епосът за Гилгамеш

Първите глинени плочи, които споменават за него, са намерени сред руините от храмовата библиотека на бог Набу (библейския Нево) и в дворцовата библиотека на Асурбанипал в Ниневия. По-късно са намерени още много подобни плочки

Бил ли е Нимрод влагодестив или е вършел злодеяния?

Какво означава името Нимрод? Думата произлиза от еврейския глагол (марад) и смисълът ѝ

НИМРОД?

ще отмъсти на Бога, задето е унищожил неговите предци!" Това свидетелство се потвърждава напълно от епоса на Гилгамеш. Там се казва, че Гилгамеш установява тирания, противопоставя се на Яхве и прави всичко възможно, за да отклони хората от Него. Двама известни библейски коментатори пишат: „Нимрод е могъщ ловец, но в оригиналните еврейски ръкописи смисълът е "като се противопоставя на

Често свързвана с името на Нимрод, Вавилонската кула е древен зикурат, подобно на описания в древния Ур Халдейски - родния град на Авраам (Бит 11:31). Зикуратът е конструкция, на чиито връх има храм, построен за поклонение на небесните божества.

при други разкопки. Авторът на най-добрия коментар върху епоса за Гилгамеш казва, че той вероятно е написан около 2000 г. пр. Хр. Но материалът, който плочките съдържат, без съмнение е много по-стар. Това се вижда от простия факт, че епосът се състои от няколко независими епизода, които, разбира се, няма как да са се появили, когато е била написана поемата, а трябва да са се разказвали дълго преди да бъдат събрани заедно и да формират цялостния епос.¹

Но надменността, жестокостта и покварата на Гилгамеш карат жителите на неговото царство Урук да се оплакват на великия бог Ану, който нарежда на богинята Аруру да създаде див бик, двойно по-голям от Гилгамеш, за да го предизвика и да отвлече вниманието му от дъщерите на войниците и съпругите на благородните мъже, които, както става ясно, той не оставя на мира.²

В епоса за Гилгамеш има няколко раздела, които противоречат на благоприличието. Александър Хайдел, първият преводач на епоса, ги е превел на латински. Спизър ги предава буквално на английски.³ Гилгамеш е порочен и покварен мъж. Но в мита се казва, че е "2/3 бог и 1/3 човек".

Гилгамеш е Нимрод

Как Гилгамеш се свързва с Нимрод? Йосиф Флавий (в "Юдейски древности", кн. 1, гл. 4, ч. 2) казва за Нимрод: "Той ги порази с начина, по който се противопоставяше на Бога и Го презираше. Внук е на Хам, син на Ной - смел мъж с голяма сила. Той убеждаваше хората да не обвързват Бога със своето щастие, а да вярват, че то се дължи на собствената им смелост. Постепенно превърна управлението в тирания, защото не виждаше друг начин да отклони хората от страха им пред Бога и да ги накара да осъзнаят, че неизменно зависят от собствената си сила. Той казваше, че ще отмъсти на Бога, ако отново реши да потопа света във вода - за тази цел щял да построи толкова висока кула, че водите да не я достигнат! И

Яхве", а не пред Яхве, не според волята и замисъла Му. Името Нимрод (марад) само по себе си означава "ние ще въстанем" и говори за войнствена съпротива срещу Бога... Нимрод като могъщ ловец основава силно царство. Установяването на това царство се предава с глагол, който изразява следствие или резултат от Нимродовата сила в лова. По този начин ловуването е тясно свързано с установяването на царството. Следователно ако изразът "голям ловец" говори за лов в буквален смисъл, трябва да прибавим и преносното значение "ловец на хора" (впримчване на хора чрез сила). Ловецът Нимрод става тиранин, силен ловец на хора.⁴

Изразът "в лицето на Яхве" може да означава "в съпротива срещу Яхве", както го разбират Йосиф Флавий и Таргумите.

След потопа има известно отдалечаване от Яхве. Само осем души излизат от Ноевия ковчег. Те и впоследствие техните деца се покланят на Яхве. Но по някаква причина една влиятелна личност започва да Му се противопоставя, като привлича и други на своя страна. Както видяхме, това най-вероятно е Нимрод. Каин постъпва така преди потопа, като основава нов град и религиозна система.

На английски (както и на български, б. пр.) преводът на Битие 10:8-10 не изразява точно мисълта в еврейския оригинал. Авторът на този пасаж от Писанието не е почел Гилгамеш, като го назове по име, но го е нарекъл с подигравателно прозвище и е изразил истинската му същност на бунтовник. Следователно можем да преведем Битие 10:8-10 така:

Хус роди и Нимрод. Той пръв стана тиранин на земята. Беше тираничен ловец срещу Господа; затова се казва: "Като Нимрод, тираничния противник на Яхве."

Гилгамеш налага властта си чрез своята сила. В Битие 10 гл. Нимрод е представен като негово изображение. Потомците на библейския Нимрод започват да строят Вавилонската кула, където Бог смесва езиците.

Гилгамеш се противопоставя на Яхве!

Името Яхве се среща рядко извън Библията в литература-та на древния Близък изток. Затова не можем да очакваме, че ще го открием в Гилгамешкия епос. Но защо Богът на юдеите трябва да се споменава рядко? Еврейската Библия е изпълнена с имената на други богове.

От друга страна, народите със сигурност са знаели за Него, въпреки че не са Му се покланяли. Щом е така, как би могло Неговото име да се появява в тяхната литература, ако изобщо се споменава? В културата, която се бунтува срещу господството на Яхве, името Му най-вероятно би се споменавало в иронична форма. По същия начин библейските писатели иронизират бунтовниците срещу Господа.

Съпоставка на Библията и епоса за Гилгамеш

В този епос се описва първото движение под наслов "Бог е мъртъв". Героят е покварен, развратен човек, но същевременно е представен като най-великия, най-силния герой, живял някога. И така, за да не причини никога вече бедствия този, който е изпратил потопа, Гилгамеш решава да го убие. Той взема със себе си Енкиду, който е получовек,

Изображение на лице, което най-вероятно е на Хувава - според епоса на Гилгамеш той изпраща Потопа на земята. Маската е приблизително от VI в. пр. Христа и днес се съхранява в Британския Музей.

полуживотно. Заедно тръгват на далечно пътешествие към планината Кедар, за да открият и унищожат чудовището, изпратило потопа. Гилгамеш го намира и накрая успява да отреже главата му, а името на чудовището е Хувава (в асирийската версия - Хумбаба).

Има ли връзка между епоса за Гилгамеш и Битие 10 гл.? Обърнете внимание какво казва Гилгамеш на Енкиду, който го придружава в неговото пътешествие:

"Ако падна, ще се прочуя и хората ще казват: "Гилгамеш падна в битката с ужасния Хувава" (Плочка III, редове 147-150).

Но следващите пет реда липсват във всички плочки, намечени досега. Можем ли да предположим какво е било написано там? Нека опитаме... Ние смятаме, че в тези пет реда се е казвало:

"Обаче, ако спечеля ще казват: "Гилгамеш, могъщият победител на Хувава!"

Хайдел, като взема предвид написаното върху петата

плочка, заключава: "Оттук става ясно, че Гилгамеш и Енкиду отрязват главата на Хумбаба (или Хувава) и походът им има успешен край" (с. 47).

Поради паралелите между Гилгамеш и Нимрод много учени са съгласни, че Гилгамеш е Нимрод. Гилгамеш побеждава Хувава, убива го и взема главата му. Този, когото Гилгамешкият епос нарича Хувава, в Библията е Яхве. Сега героят може да се завърне в Урук и другите градове и да каже на хората да не се боят повече от Яхве, защото е мъртъв. "Убих го в Ливанските планини. И така, живейте, както намерите за добре, аз ще бъда ваш цар и ще се грижа за вас."

Има и други паралели между Библията и епоса за Гилгамеш: произношението на името Яхве е подобно на Хувава. Гилгамеш постъпва точно както "Божии синове" в Битие 6 гл. Те вземат насилно чуждите жени. Библията нарича Нимрод тиранин, Гилгамеш също е тиранин. В Библията се описва потоп, в епоса също. В Писанието се говори за Хус, в епоса - за Киш. В Библията става дума за Ерех, а градът на Гилгамеш е Урук. Исторически Гилгамеш е от първата династия на Урук. Фактът, че Гилгамешкият епос съдържа разказ за наводнение, показва тясна връзка със събитията веднага след потопа. По думите на С. Крамър: "Преди няколко години историческата реалност на потопа би могла да се подлага на съмнение. Сега сме сигурни, че времето на Гилгамеш съответства на ранния период от месопотамската история."⁵

Но колко голям е контрастът между Псалм 2 и епоса за Гилгамеш:

"Защо се разоряват народите и племената намислят суета? Опгълчват се земните царе и управниците се наговарят заедно против Господа и против Неговия Помазаник, като казват: "Нека разкъсаме връзките им и нека отхвърлим от себе си въжетата им." Този, Който седи на небесата, ще се смее; Господ ще се поругае над тях... И така, сега се вразумете, о, царе; научете се, земни съдии... Слушайте на Господа със страх и се радвайте с трепет" (Пс. 2: 1-4; 10-11).

¹ Heidel, A. The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels. Chicago, University Press, 1963.

² Roux, G. Ancient Iraq. 3. ed. Harmondsworth, Middlesex. UK. Penguin, 1992.

³ Виж Pritchard, J. Ancient Near Eastern Texts and the Old Testament. 3. ed. Princeton, University Press, 1969.

⁴ Keil, C., P. Delitzsch. Commentary on the Old Testament. Vol.1. Grand Rapids, Eerdmans, 1975.

⁵ Kramer, S. ed. History Begins at Sumer. Garden City NY, Doubleday, 1959.

Дейвид Ливингстън